

dersdeo

öğrenmenin en kolay yolu ol!

Dil ve Anlatım

ANLATIM BİÇİMLERİ

Açıklama

Yaşname; aşıklar tarafından ortaya konulan ve insan hayatının başlangıcından bitimine kadar olan safhalarının yaş kademelerine göre konu edildiği destanlardır. Yaşnameler, aşıklar tarafından koşma tarzında söylenmiş şiirlerdir. Elimizde her ne kadar farklı şekilde söylenmiş örnek varsa da bunlar genel durumu bozacak ölçüde değildir. Biz, buradan hareketle rahatlıkla, yaşnameleri aşık edebiyatı ürünlerinden sayabiliriz.

Memduh Şevket Esendal öykülerini sade ve temiz bir Türkçeyle yazmış, öykücülükte Çehov tarzını benimsemiştir. Onun öykülerini okuyanlar eserin içinde kendilerini, çevrelerini ve hayatta karşılaştıkları kişileri bulur gibi olurlar. Esendal, günlük hayatı iyimser bir hava içinde verir. Öykülerindeki olaylar son derece basittir.

Tartışma

Dil özleşmesine karşı olanların ikide bir ileri sürdükleri görüşlerden biri de bu: Babalarla çocuklar birbirlerini anlayamaz olmuşlar. Ben bunda korkulacak üzülecek bir yan göremiyorum. Uygarlık değıştirtten bir toplumda babalarla çocuklar elbette anlaşılamayacak. Bugün babalarla çocuklar arasında bilgi, inanç, töre, dünya görüşü vb. bakımından anlaşmazlık yok mu? Biz babalarla çocukların anlaşılamamalarından değil, asıl anlaşmalarından korkmalıyız. Eğer anlaşılırlarsa gelişme durmuş demektir.

Betimleme

Birbirine yaslanmakla ayakta kalabilen bu ahşap evler sanki bir sıraya dizilmiş, uyuyorlar. Yerde duvar üstünde sönük bakışlarla ağır ağır gezinen tüyleri dökülmüş, derisi karnına yapışmış birkaç aç kedi sokağın hareketsizliğini canlandırıyor. Cumbaların birine asılmış küçük kafesteki saka kuşu, kafesin çubuklarını gagalayarak aşağı yukarı çırpınıyor.

- İlk bakışta ısınılıveren biriydi Çehov . Normal bir boy, geriye attığı kıvrırcık güzel saçlar , küçük bir sakal ve bıyıklar. Kendini hiç kasmıyordu.. Fazla utangaçlığa kaçmayan bir havası vardı. Heceleri şarkı söyler gibi konuşması , sesinin yapmacıkla ilgisi olmayan kıvraklığı , hemen dikkatimizi çekerdi.

Öyküleme

Mayıs ayının bir cumartesi günüydü. O zamanlar okullar 13.00'te hafta tatiline girerdi. Okul dağıldıktan sonra kitaplarımı bisikletin arkasındaki sepete bıraktım, okuldan ayrıldım. İlçenin içinden geçip köy yoluna sapınca, çantalı küçük radyomu boynuma asıp açtım. Yalnızdım. Ağır ağır bisikletle gidiyordum. İçimde okulla, derslerle, yalnızlık dolu yaşamımla, çevredeki böcek, kuş sesleri ve yeşilliklerle bütünleşiyor, gittikçe uzaklaşan ilçeden köye doğru yaklaşıyordum.

Adalarda oturanlar akşamları iskeleye çıkıp gelenleri karşılar, gidenleri uğurlarlar , gençler arkadaşlarıyla buluşur, yaşlılar çay bahçelerinde aralarında söyleşirler. Saat dokuza gelince herkes evine dönmüş, sofraya oturmuş olur. Adalara gezmeye gelen birkaç kişi dışında kimseleri göremezsiniz oralarda.

Sofraya hep birlikte otururduk. Tahtadan , yuvarlak bir yer sofrasına, ayaklarımızı altımıza alıp yan oturarak yaklaşırdık. Sofra örtüsünü dizlerimizin üzerine çekerdik. Babam bağdaş kurarak baş köşede otururdu. Babam yemeğe başlamadan içimizden biri yanılıp da yemeğe uzanacak olursa hiç acımadan, kaşığının tersini, uzanan elin sırtına indirirdi.

Düşünceyi Geliştirme Yolları

Tanımlama

Edebiyat; olay, gözlem, duygu, düşünce ve hayallerin, sözlü ve yazılı olarak, insanda güzellik duygusu uyandıracak şekilde ele alınıp çeşitli ifade şekilleriyle işlenmesidir. Edebiyatta kullanılan dil, günlük hayatta kullanılan dilden ayrı , daha ihalenmiş ve daha güzeldir. Dilin bu şekilde kullanılması, yazar ve şairlere göre değişiklikler gösterir. Sanatçı, görüp duyduklarını, duygu ve düşüncelerini kendine özgü bir dille anlatır. Bu anlatış şekli ile okuyucu üzerinde etkili olur.

Deyim, en az iki sözcükle kurulan, bir kavramı belirtmek amacını taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış bir anlatım şeklidir. Bir zeka ürünü olan ve anlatıma akıcılık, çekicilik katan deyimler, genellikle somut benzetmelerden kurulur ve soyutu anlatır. Deyimlerin söz dizimi bozulamaz. Ancak kuralın şiirlerde zaman zaman bozulduğu görülür. Bu durum, ölçü ve uyağa uyma zorunluluğundan kaynaklanmaktadır.

Karşılaştırma

Fıkra yazarı olaylardan yola çıkarak hemen hemen her konuda yazı yazmak zorundadır. Öyle ki gazetelerin belirli köşelerinde her gün aynı adların yazdığı fıkralar yayımlanır. Bunları yazarlar gazetenin kadrolu elemanlarıdır. Aynı durum makale için söz konusu değildir. Belirli alanlarda uzmanlaşmış kişiler yazar makaleyi. Bu yönden her makale belirli bir alandaki uzmanlığın ürünüdür. Uzmanlıkla ilgili olduğu için de makalenin sözcük örgüsünde o uzmanlık dalına özgü terimler kullanılır. Bu yönden makalelerin anlatımı fıkra türüne göre daha nesnel, daha bilimseldir.

Edebiyatın konusu insandır, doğadır. Edebiyat bütün olanaklarıyla insanı tanıtmaya yönelmiştir. Eleştirinin konusu ise eserdir. Amacı eseri tanıtmak ve değerlendirmektir. Edebiyatta dolaysız bir yaratma söz konusudur. Eleştirmen ise dolaylı yaratan kişidir. Yargılanan bir eser olmadıkça eleştiri de olmaz.

Örneklendirme

Ben okuduğum her romanda asıl kendime yaklaştığıma inanırım. Her biri çok yanlı gerçekliğimizi belli bir yandan açar bana. Neden söz ederse etsin bana başkalarını yaşamayı tanıtır. Romancılar varoluşumun benden gizli örtülerini kaldırır. Balzac, “Eugene Grandet”yi yazmasaydı, gecem gündüzüm bencillerle geçtiği halde nerden bilecektim benciliği? Kızıl ile Kara olmasaydı, benim de öz gelişmemden haberim olmayacaktı.

Yazdıklarında yaşanmışlığın payı olan her şairde görülür, öyküye yakınlık. Özümlemiş, damıtılmış hayat gerçeğinin bir bakıma şiirde somutlaşması yaratır bu durumu. Üstünde durulması gereken öykü özünün şairce yansıtılıp yansıtılmadığı, şiir biçimine ulaşip ulaşmadığıdır. “Fahriye Abla” şiiri bunun en tipik göstergesidir. “Fahriye Abla” şiirine kim öykü diyebilir?

Tanık Gösterme

Tiyatronun görevi yeni kelimeleri tanıtmak ve dile katmak değildir. Bu görev radyo, televizyon gibi yayın araçlarına düşer. Özellikle gerçekçi oyunlarda yeni türetilen ve halkın henüz kullanmadığı kelimelerin kullanılmasına karşıyım. Bu konuda Tanzimat tiyatrocumuz Şinasi “Tiyatrodaki kişiler kişiliklerine göre konuşturulmalıdır. ” diyerek dile ilgili en doğru ilkeyi belirtmiştir. Alışılmış kelimeler, sahnede kullanıldığında halkta tepki doğuyor. Bugün Türkçeyi çok iyi kullanan yazarların yanı sıra aşırı öz Türkçe kelimelerle dolu eserlerle de karşılaşyoruz. Bu durum tiyatroda bir dengesizlik yaratıyor.

Moliere insanı anlatırken alaycı ve acımasız değildir. İnsana sevgiyle yönelir. “Tiyatro Tarihi” adlı yapıtında Fignore, Moliere’yi değerlendirirken şöyle der: “Moliere güldüren yargıya bir acıma katarak kahkahayı insanlaştırmıştır.”

Benzetme

Yalnız şiidir ki yazıldığı dilin malıdır; o dilde okunmak koşuluyla o dilin güzelliklerine sahiptir. Çünkü, şiir dilin özüdür; kokusudur, tadıdır. Belki de bunlardan doğan özel ve canlı bir şekil ki bir dilden başka bir dile çevrildi mi kendisi olmaktan çıkar. Çünkü dize dediğimiz şey, deniz köpüğü gibi, kendi haznesinden seyredikçe var olan ve güzel olan şeydir. Deniz köpüğünü dalgaların ucundan toplamaya kalktınız mı, avucunuzda birkaç damla tuzlu su kalır.

Türküler de tıpkı kilimler gibi değerini eskidikçe gösterir. Renkleri soldukça değer kazanır kilimler. Türküler de öyledir. Eskidikçe klasikleşirler, daha başka bir üstünlük kazanırlar.

Sayısal Verilerden Yararlanma

Türkiye’de yayımlanan edebiyat, kültür ve sanat dergilerinin toplam satışının otuz bin civarında olduğu söyleniyor. Birileri de nüfusumuzun elli bin olduğunu söylese bu rakamlara ne kadar sevinirdim. Son rakamlar nedir bilemiyorum, ama altmış milyonunu çoktan aştık. En kötü ihtimalle on kişiden birinin okumayı bildiğini kabul edersek, edebiyatla uğraşan insanların seslenebileceği altı milyondan oluşan bir kitle gözüküyor. Oysa şu anda söz ettiğimiz malum dergileri okuyanların üç dört dergiyi izledikleri de düşünülürse on bin civarında okur var demektir.

Köyden kente göç önlenemez bir hastalık gibi. 1960 yılında toplam nüfusun % 60'ı köyde yaşarken bugün bu oran %40'lara düşmüştür. Bu da 12 milyon demektir. Belki de bu, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinin doğal bir sonucudur.

Duyulardan Yararlanma

Dışarıyı seyrediyorum. Bir anda baharın bütün güzelliklerini keşfettim. Pencereden içeri sokulmuş eflatun salkımları uzakta masmavi ve aydınlık yatan denizi gördüm. Bahçedeki kuşların sesini duydum.

Somutlaştırma

- Bu sözlerinle beni çok kırdın.
- Yasaları çiğnemeye kimsenin hakkı yoktur.
- Bu sorudan sonra kafam iyice karıştı.
- Bu olay onun ne kadar kalpsiz olduğunu ispatladı.
- Öğrencilerden bu kadar derin düşünmelerini beklemek doğru olmaz sanırım.
- Ona olan duyguları yeniden filizlendi.

Kişileştirme

- Güneş gülümseyen yüzünü gösterdi insanlığa.
- Garip sümbül boynunu eğmiş.
- Çocukların, balıkçıların, selamı var martıların.
- Salındı bahçeye girdi.
- Çiçekler selama durdu.
- Mor menekşe boyun eğdi.
- Gül kızardı hicabından.

ÖRNEK

Bahçe parmaklıklarından sarkan çiçekler keskin kokularını etrafa saçıyordu. Atkestaneleri saçılmış yere eğilip aldım; parlak, dipdiri, kaygan bir kahverengi... ileride limon ağaçları art arda sıralanmıştı. Hafif bir esinti başladı, yaprak hışırtıları bahar senfonisini andırıyordu.

Yukarıdaki parçada aşağıdaki duyuların hangisinden yararlanılmamıştır?

- A) Görme B) İşitme C) Dokunma D) Tatma E) Koklama

ÖRNEK:

Japongülleri her sabah yüzlerce çiçekle ala boyanırdı. Dil büyüklüğünde beş yapraktan oluşan çiçeklerin tomurcukları sabahları hızla açılır, akşamları aynı hızla kapanırdı. Solan çiçekler, bir sonraki gün ağacın altındaki toprağa kırmızımsı bir ölüm damgası vururdu. Bu hızlı değişim beni hüznülendirir, içimi karartırdı.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Söz sanatlarına başvurma
- B) Gözlem gücünden yararlanma
- C) Söylenenleri, örneklerle zenginleştirme
- D) Deyimlere başvurarak anlatımı güçlendirme
- E) Olayları oluş sırasına göre anlatma

ÖRNEK:

On altıncı kattan asansörle indik. Bana odayı gösterecek çocuğun peşinden yürüyordum. Çocuk kısa bir koridoru geçti, bir odanın önünde durdu. Ben de durdum. Kapıyı açtı. İçeri girdik. Perdeler sıkı sıkıya kapalı. Çocuk perdeleri açıp dışarıyı göstermek istedi. Engel oldum. Lambaları yaktı. Banyonun kapısını açtı. Bir şey isteyip istemediğimi sordu. İstemediğimi söyledim. Bahşışını verdim gitti.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Varlıkları devinim halinde verme
- B) Duyguları yansıtırma
- C) Gözlem gücünden yararlanma
- D) Değişik yapıları cümleler kullanma
- E) Birinci kişinin ağzından anlatma

ÖRNEK:

Yaklaşık otuz beş yıl öncesine kadar ondan kimsenin haberi yoktu. Kayıp bir kent değildi. Unutulmuştu yalnızca. Sirtını yasladığı dağın dik yamaçlarında, toprak altında bulunan bu kentten, Avrupalı gezginler bir iki satır da olsa söz etmişlerdi. 19. yüzyılda yapılan bilimsel bir yüzey araştırmasında da kimliği belirlenmişti. Ama bu silik izlerin peşine kimse düşmedi. Uzun aralıklarla gerçekleştirilen bir iki ziyaret gözlem... Sonrası derin bir sessizlik... Ta ki 1970 yılında yeniden keşfedilene dek.

Yukarıdaki parçada aşağıdakilerden hangisinden faydalanılmamıştır?

A) Öykülemeye B)Kişileştirmeye C) Nesnel verilere D) Eksiltili cümlelere E) Abartmaya.